

СЕКЦІЯ №2
ПРОДУКУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ І
ДИЗАЙНЕРСЬКИХ ІДЕЙ ТА ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ
СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ ТА
ДИЗАЙНУ

УДК 378:4

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЯК СУЧАСНА СТРАТЕГІЯ
НАВЧАННЯ

Онищенко Сергій Вікторович
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ

Анотація. Дана стаття присвячена аналізу деяких сучасних засобів візуалізації навчальної інформації, опису переваг і недоліків використання їх у навчанні.

Ключові слова: візуалізація, візуальний дидактичний матеріал, принцип наочності, навчання.

У сьогоденні спостерігається збільшення, розширення використання візуальних засобів в освітній діяльності. З'являється і росте задіяння комп'ютерних презентацій; розробляються і розширюються різні візуальні технології і продукти; збільшується кількість відео-лекцій, відео-курсів, наочних навчальних посібників; активізується залучення до навчального процесу навчальних, науково-популярних, художніх фільмів.

Термін «візуалізація» походить від латинського *visualis* — сприймається візуально, наочний. Візуалізація – це процес представлення даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння; надання зримою форми будь-якого об'єкту, суб'єкту, процесу і т. д. Правда таке розуміння візуалізації передбачає мінімальну розумову і пізнавальну активність учнів, а візуальні дидактичні засоби виконують лише ілюстративну функцію.

Інше визначення візуалізації наводиться в таких педагогічних концепціях, як теорії схем (Р. Андерсон, Ф. Бартлетт), теорії фреймів (Ч. Фолкр, М. Мінський) і інших джерелах візуалізація розглядається як перенесення в процесі пізнавальної діяльності з внутрішнього плану у зовнішній образів, форма яких стихійно визначається механізмом асоціативної проекції.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних основ дидактичного потенціалу когнітивної візуалізації педагогічних об'єктів, який істотно впливає на інтенсифікацію навчання та активізацію навчальної діяльності.

У педагогіці це поняття реалізується під назвою одного з традиційних педагогічних принципів – принципу наочності.

Необхідність візуалізації інформації на сучасному уроці обумовлюється ще тим, що у нинішніх учнів, які живуть в інформаційному суспільстві, формується так зване «кліпове мислення», тобто здатність сприймати світ через короткі яскраві образи і послання. Вченими вже давно доведений той факт, що людина більше 80% інформації сприймає візуально. Використання на уроці різних засобів і прийомів візуалізації робить урок більш інформативним і ефективним, так як дозволяє максимально задіяти різні канали сприйняття інформації учнів.

Існує велика різноманітність традиційних способів візуалізації навчання .

Однак сьогодні з розвитком комп'ютерних технологій з'являються і нові засоби візуалізації: інфографіка, інтелект-карти (логіко-сміслові моделі), хмара слів, стрічка часу, колаж, різні інтерактивні завдання, засновані на візуальному ряді, інтерактивні презентації та ін.

Завдання візуалізації – представити і структурувати основний навчальний матеріал; доповнити основний матеріал; забезпечити логічність у викладі інформації; продемонструвати взаємозв'язок між текстом і графічними зображеннями, які сприяють активному сприйняттю навчального матеріалу.

Термін «технологія візуалізації навчальної інформації» був запропонований Геннадієм Васильовичем Лаврентієвим (доктор педагогічних наук, професор) і Наталією Борисівною Лаврентієвою. Розширюючи межі даної технології, вони розуміють під візуалізацією не тільки знакові, але і деякі інші образи «візуалізації», що виступають на перший план в залежності від специфіки досліджуваного об'єкта [1]. Це можуть бути такі базові елементи зорового образу: точка, лінія, форма, тон, колір, розмір, масштаб.

Якщо врахувати, що візуалізація передбачає не тільки «згортання інформації», а й «розкодування» своєрідною художньою інформації в вербально-образній сфері, то саме «базові елементи зорового образу» можуть сприяти «розгортання» інформації в візуальний образ [3].

Дана технологія спирається на психологічні особливості мислення. До особливостей мислення відносять наявність стадій: активації, інкубації (дозрівання), інсайту (проникнення в суть, осяяння), рефлексії. Фази технології інструментально забезпечені методичними прийомами.

Всі засоби зорового сприйняття допомагає використовувати технічно оснащений кабінет, в якому обов'язкові комп'ютер, інтерактивна дошка, принтер, сканер і Інтернет.

Розглянемо деякі сучасні засоби візуалізації навчального матеріалу на уроці.

Ментальна карта – спосіб розвитку візуального сприйняття, візуального уяви. Це інструментарій для відображення у вигляді схем думок, планів, дій. Він дозволяє не тільки фіксувати вже наявну інформацію, а й розвивати думку, візуалізувати мислення. Прийом розроблений психологом Тоні Бьюзенем. Володінням навиком використання ментальних карт дозволяє ефективніше запам'ятовувати і обробляти інформацію.

Візуальна система координат – авторський варіант ментальної карти. Допомагає працювати з таким поняттям, як «хронотоп» (художній час).

Гугл-карта – це не тільки додаток, але і прийом, який необхідний для стиску інформації та її розгортання.

Скрайбінг – створення невеликих зрозумілих малюнків, які роблять сенс лекції або презентації більш зрозумілим. Успіх і ефективність скрайбінга пояснюється тим, що людський мозок, схильний малювати картинки, мислить образами, а мова малюнка – універсальна мова.

Опорна схема – прийом концентрації її уваги на тексті, проблеми. Це одне з активних діяльнісних засобів при роботі з текстом. Схеми, побудовані при вивченні твору, допомагають систематизувати матеріал і підготувати учня до уроку.

Кластер (кисть, гроно) – графічна форма організації інформації, заснована на виділенні смислових одиниць, які фіксуються у вигляді схеми з позначенням всіх зв'язків між ними. Він являє собою зображення, що сприяє систематизації та узагальненню навчального матеріалу.

Хмара слів – це візуальне уявлення списку категорій або тегів, також званих мітками, ярликами, ключовими словами і т. п. Хмара слів на сайтах влаштовано за принципом гіперпосилань, де слово має тим більший розмір в хмарі, чим частіше воно зустрічається на сайті. Зустрічаються хмари, в яких важливість слова підкреслюється кольором. Таким чином, на сайтах хмара слів завжди рухлива і змінюється в розмірах і за кольором у міру публікації нових матеріалів на сайті.

Стрічка часу (англ. Timeline) – це тимчасова шкала, на яку в хронологічній послідовності наносяться події. Найчастіше стрічка часу являє собою горизонтальну лінію з розміткою по роках (або періодів) із зазначенням, що відбувалося в той чи інший час. Таким чином можна

отримати візуальну картинку про те, як в хронології розвивалося будь-яку подію. Сучасні сервіси дозволяють «нанизувати» на стрічку часу не тільки текст, а й зображення, відео та звук. Крім того, фрагмент тексту або картинку можна оформити як гіперпосилання на сторонній ресурс в Інтернеті, в якому подія розкривається більш детально [2].

Так, стрічка часу на уроці дозволяє активізувати міжпредметні зв'язки, коли, наприклад, на представлений на стрічці часу життєвий шлях вченого додаються значущі історичні події, що вплинули на його розвиток, події зі світу музики, живопису, фізики, архітектури, а також можна додати важливі наукові відкриття, що припали на той чи інший період. Завдяки таким варіантам використання стрічки часу, у учнів буде складатися цілісна картина світу, а не фрагментарні знання в різних галузях.

Візуалізація навчального матеріалу відкриває можливість не тільки зібрати воедино всі теоретичні викладки, що дозволить швидко відтворити матеріал, а й застосовувати схеми для оцінювання ступеня засвоєння досліджуваної теми. У практиці також широко використовується метод аналізу конкретної схеми або таблиці, в якому виробляють навички збору та обробки інформації. Метод дозволяє включити учнів в активну роботу щодо застосування теоретичної інформації в практичній роботі. Особливе місце приділяється спільного обговорення, в процесі якого є можливість отримувати оперативну зворотний зв'язок, розуміти краще себе та інших людей. Узагальнюючи сказане, зазначимо, що в залежності від місця і призначення візуальних дидактичних матеріалів в процесі формування поняття (вивченні теорії, явища) до вибору певної структурної моделі та наочному відображенню змісту навчання повинні бути пред'явлені різні психолого-педагогічні вимоги.

При візуалізації навчального матеріалу слід враховувати, що наочні образи скорочують ланцюга словесних міркувань і можуть синтезувати схематичний образ більшої «ємності», ущільнюючи тим самим інформацію.

Іншим важливим аспектом використання візуальних навчальних матеріалів є визначення оптимального співвідношення наочних образів і словесної, символічної інформації. Понятійне і візуальне мислення на практиці знаходяться в постійній взаємодії. Вони розкривають різні сторони досліджуваного поняття, процесу або явища. Словесно-логічне мислення дає нам більш точне і узагальнене відображення дійсності, але це відображення абстрактно. У свою чергу, візуальне мислення допомагає організувати образи, робить їх цілісними, узагальненими, повними.

Таким чином, візуалізація навчальної інформації дозволяє вирішити цілий ряд педагогічних завдань:

- забезпечення інтенсифікації навчання;
- активізації навчальної та пізнавальної діяльності;
- формування і розвиток критичного і візуального мислення; зорового сприйняття;
- образного уявлення знань і навчальних дій;
- передачі знань і розпізнавання образів;
- підвищення візуальної грамотності та візуальної культури.

Слід зазначити, що візуалізація не є заміною живому слову вчителя.

Навички оформлення презентацій, схем, які допомагають в роботі з текстом, аналізом твору, відеоролики потрібні як засіб, що збагачує учнів думками і почуттями; здатне урізноманітнити і зробити яскравіше методичне побудова сучасного уроку.

Перелік використаної літератури

1. Лаврентієв Г.В., Лаврентієва Н.Б., Неудахіна Н.А. Інноваційні навчальні технології в професійній підготовці фахівців. URL : http://www2.asu.ru/cppkp/index.files/ucheb.files/innov/Part2/ch8/glava_8_1.html (дата звернення : 24.09.2020).

2. Рощина І.В. Засоби візуалізації сучасної мови і літератури. URL : <https://docplayer.ru/58236024-Sredstva-vizualizacii-sovremennogo-uroka-yazyka-i-literatury.html> (дата звернення : 24.09.2020).

3. Сорока О.Г., Васильєв І.М. Візуалізація навчальної інформації. URL : https://elib.bspu.by/bitstream/doc/10693/1/Soroka_PS_12_2015.pdf (дата звернення: 24.09.2020).

УДК 373.5.16:6]:37.035:172.12

ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Деденєв Олександр Юрійович

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
м. Полтава

Анотація. У статті розглядається визначення феномену формування громадянської відповідальності як інтегративного вияву низки її складових компонентів, пов'язаних із особливостями освітньої діяльності. Аналізуються структура й особливості громадянської відповідальності учнів. У контексті дослідження з'ясовано змістову частину складових понять «формування», «відповідальність», «громадянськість» як провідних складових феномена «громадянська відповідальність».

Ключові слова: громадянська відповідальність, формування, трудове навчання.

Сучасна освіта переживає суттєві зміни, які пов'язані з організаційно-управлінською, правовою, економічною модернізаціями, визначенням нових цілей відповідно до вимог інформаційного суспільства. Посилюється значення виховного потенціалу освітнього процесу, ролі громадянської освіти, розвитку демократичних засад у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу й організації соціальної практики учнів. Соціальне замовлення, за концепцією Нової української школи, вимагає від системи освіти здійснення підготовки активної, конкурентоспроможної особистості, компетентної у розв'язанні життєвих, професійних проблем, готової до виконання громадянських обов'язків, відповідальної за власне благополуччя і розвиток своєї країни. З огляду на це, важливим стає формування громадянської відповідальності учнів протягом навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Свідомими громадянами не народжуються, ними стають у процесі освіти та виховання. При цьому одним із найбільших викликів сучасної школи є створення демократичного середовища для навчання й виховання дітей на основі цінностей демократії і прав людини.

На етапі переходу до нових освітніх стандартів, зорієнтованих на розвиток ключових компетентностей, Міністерство освіти і науки України разом із небайдужою громадськістю та освітянами здійснило оновлення навчальних програм трудового навчання для учнів 5-9 класів, увівши чотири наскрізні тематичні лінії для формування ключових і предметних компетентностей, зокрема і «громадянську відповідальність» [13].

Проблемі формування громадянської відповідальності учнів присвячені роботи вітчизняних дослідників І. Голіної [2], С. Іконнікової [5], Л. Кияшко [2], В. Лісовського [5], А. Макаренка [7], Ю. Молчанової [1], О. Овчарук [9], Л. Парашенко, Н. Протасова [1], В. Сухомлинського [12] та ін. Серед зарубіжних науковців виділимо Дж. Прасанса, який у своїй книжці «Методи викладання громадянства» [15] відстоює міжпредметний підхід до впровадження громадянської освіти у загальну освіту, також В. Вайдінгера, Р. Голлоба [1; 3], П. Крапфа [8], Д. Роу, В. Таелмана В., Т. Хаддлестона [4], які аналізують загальний інтегральний підхід до освіти для демократичного громадянства і виділяють три дидактичних підходи до неї: навчання «про демократію та права людини», навчання «через демократію та права людини», навчання «для демократії та прав людини».

Водночас питання на рівні універсальної наукової та дієвої системи формування громадянської відповідальності учнів у трудовому навчанні досі залишалося відкритим.